

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 2 (14)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобоқулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc)., доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиқов Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Қозимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Баҳранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиназарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)., доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Adilov Abror Anvarovich IKKINCHI JAHON URUSHIDAN KEYINGI DASTLABKI YILLARDA O‘ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA DIN MUNOSABATLARI TARIXIDAN	5
2	Алиназарова Дилдора Валишеровна ВОЕННЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ И ИХ ВКЛАД В РЕГИОНАЛЬНУЮ ПЕРИОДИЧЕСКУЮ ПЕЧАТЬ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ	14
3	Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich XIX ASRNING 30-40-YILLARIDA BUXORO XONLIGIDA INGLIZ-RUS SAVDO- IQTISODIY RAQOBATI VA UNING MINTAQAVIY SAVDO ALOQALARIGA TA’SIRI	27
4	Bo'tayev Jonibek Shodiyevich XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA HARBIY- MA’MURIY BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLANISHI	35
5	Исхаков Мирсадик Мирсултанович, Ғойибов Бобир Собирович СУҒДИЙ ТИЛ СОН ТУРКУМИНИНГ ЛЕКSIK ВА РАҚАМЛИ ИФОДАЛАРИ	43
6	Kimsanova Ruxshona Xayrulla qizi NAVRO‘Z AHMADHON VA UNING AVLODLARI DAVRIDA TOSHKENT	53
7	Mamatova Maxfuza Baxriddinovna MARKAZIY OSIYO CHOY YO’LI TARIXIDAN	61
8	Muzaffarov Muhammadaminxon Xusanxon o‘g‘li TURKIY TILLI DAVLATLAR HAMKORLIK KENGASHI (TURKIY KENGASH) TARKIBIDAGI ASOSIY ORGANLAR VA TUZILMALAR	67
9	Ne'matov Shoxzodbek Ulug'bek o'g'li O‘ZBEKISTONDA O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA’LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR (2017–2021-YILLAR)	73
10	Normuratov O‘rolbek Jumma o‘g‘li BUXORO XONLIGI VA ROSSIYA PODSHOLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY HAMDA IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI (XVI ASR OXIRI – XVII ASR BIRINCHI YARMI)	82
11	Очилдиев Файзулла Бобокулович БУХОРО АМИРЛИГИГА ТЕМИР ЙЎЛ ТАРМОҒИНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	92
12	Qosimov Mirjalol Ravshan o‘g‘li O‘ZBEKISTONLIK PARTIZANLARNING SOBIQ ITTIFOQ HUDUDINI OZOD ETISHDAGI ISHTIROKI (UKRAINA VA RSFSR MISOLIDA)	101
13	Raximova Gulilola Zohid qizi O‘ZBEKISTONDA BOLALAR MAVZUSIGA IXTISOSLASHGAN OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING FAOLIYATI	110
14	Саломова Барчиной Журакуловна ЖУРНАЛИСТ АЁЛЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАЁТИ ВА ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ ЎРНИ	117
15	Toirova Zamira Suban qizi TOSHKENT IQTISODIY RAYONI ELEKTR ENERGETIKASI: HUDUDIY JOYLASHUVI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	131
16	Turdaliyeva Gulasalxon Abdusalom qizi XV ASR OXIRIDA HIROT DAVLATIDA SOLIQ SIYOSATINING XUSUSIYATLARI (HUSAYN BAYQARO DAVRI)	137
17	Xasanboyeva Gulxayo Ximmat qizi 1950-1980-YILLARDA O‘ZBEKISTON SSR KOLXOZLARINING HOLATI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR	142

18	Qodirova Ra'no Mamirjonovna SOVET HOKIMIYATINING DASTLABKI YILLARIDA TURKISTON XALQ MAORIFI VA JAMIYATSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI	148
19	Ergashev Umidjon Muhammed o'g'li O'ZBEKISTON SSRDA SOLIQ TIZIMINING TASHKIL ETILISHI (TOSHKENT OBLASTI MISOLIDA)	155
20	Эргашев Хусан Юсуп ўғли ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИДА ОЛИБ БОРИЛГАН АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ОЛИБ БОРИЛИШИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	162
21	Xaitov Zafar Uzakovich VIZANTIYA MADANIYATI VA UNING JAHON SIVILIZATSIYASIDA TUTGAN O'RNI	167
22	Юлдашева Шохсанам Юнусали кизи ВЕНСКАЯ СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МУЗЕЙНОГО ДЕЛА ВО ФРАНЦИИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА	173

Xaitov Z. U.

«O‘zbekiston tarixi» kafedrası professorı, f.f.n.

Navoiy davlat universiteti

Zafarkhayitov90@mail.com

VIZANTIYA MADANIYATI VA UNING JAHON SIVILIZATSIYASIDA TUTGAN O‘RNI

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Vizantiya imperiyasining Yevropa va Osiyo o‘rtasidagi madaniy aloqalarda tutgan o‘rni hamda uning Sharq va G‘arb an‘analarini uyg‘unlashtirgan sivilizatsion markaz sifatidagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, Vizantiya madaniyatining me‘morchilik, san‘at, din va ta‘lim sohaları orqali Yevropa va Old Osiyo xalqlari madaniyatiga ta‘sirı ko‘rib chiqiladi. Maqolada Bolqon mamlakatlari, Qadimgi Rus, Kavkaz va Italiya hududlarida Vizantiya madaniy merosining namoyon bo‘lishi, Vizantiya madaniyatining o‘rta asrlar madaniy taraqqiyotida tutgan o‘rni va uning keyingi davr sivilizatsiyalariga ta‘sirı tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: moddiy meros, ikonalar, gumbazli kompozitsiya, xoch-gumbazli uslub, tasviriy san‘at, mozaika, slavyan alifbosi, Renessans.

KIRISH

Rim imperiyasining 395 yilda ikkiga bo‘linib ketishidan keyin uning sharqiy hududlarida shakllangan Vizantiya davlati bir necha asrlar davomida Yevropa, Osiyo va Afrikadagi siyosiy, madaniy va iqtisodiy jarayonlarga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Vizantiya nafaqat markazlashgan boshqaruv tizimi, balki boy madaniy va ma‘naviy merosi bilan ham jahon sivilizatsiyasida muhim o‘rin tutadi. Ming yildan ortiq mavjudligi davrida Yunon-Rim dunyosining va o‘ziga yaqin rivojlanish bosqichida bo‘lgan mamlakatlar – Misr, Suriya va Eron xalqlarining merosini o‘zlashtirib, keyingi asrlarda Yevropa va musulmon Sharqi madaniyatiga kuchli ta‘sir ko‘rsatdi. Vizantiya madaniyati tarqalgan mintaqada juda keng edi: Sitsiliya va Janubiy Italiyadan boshlab Bolqon yarimoroli davlatlari, Qadimgi Rus, Kavkazorti, Shimoliy Kavkaz va Qrim – bularning barchasi ma‘lum darajada Vizantiya madaniyati ta‘sirida rivojlandi. Vizantiyaning madaniy merosi san‘at, falsafa, me‘morchilik va ta‘lim sohalarida o‘chmas iz qoldirib, ayniqsa, Yevropa sivilizatsiyasining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Bundan tashqari, XIII asrgacha Vizantiya moddiy va ma‘naviy taraqqiyoti darajasiga ko‘ra o‘rta asrlar Yevropasining barcha mamlakatlaridan oldinda edi. Shuning uchun ham Vizantiya tarixi va madaniyatining jahon tarixida tutgan o‘rnini, uning o‘rta asrlar, ayniqsa, Yevropa madaniy hayotiga ta‘sirini o‘rganish va idrok etish orqali bugungi Yevropa xalqlarining madaniyati va dunyoqarashining o‘ziga xos jihatlari to‘g‘risida aniq tasavvurlarga ega bo‘lish mumkin.

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

Vizantiyaning Yevropa va Osiyo tutashgan hududda joylashuvi bu imperiyani Sharq va G'arb o'rtasidagi bog'lovchi ko'prikkaga o'xshatar edi. Yevropa va Osiyo an'analari aralashib ketishi Vizantiya jamiyatining ijtimoiy hayoti, davlatchiligi, diniy-falsafiy g'oyalari va madaniyatida aks etib, ko'p jihatdan uning madaniyatining o'ziga xosligini belgilab berdi. Vizantiya madaniyati qo'shni mamlakatlarga ta'sir ko'rsatib, o'zi ham sharq sivilizatsiyalarining kuchli ta'siriga duch keldi.

Vizantiya merosining ta'siri ayniqsa me'morchilik va san'at sohasida yaqqol namoyon bo'ladi. Vizantiya ibodatxonalari xos bo'lgan gumbazlar, arkalar va mozaikalar kabi me'moriy unsurlar keyinchalik Bolgariya, Serbiya, Armaniston Qadimgi Rus, Italiya va boshqa mamlakatlar cherkov me'morchiligida o'z aksini topgan. Gumbazli kompozitsiyalarning rivojlanishi Vizantiyaning jahon me'morchiligiga qo'shgan eng muhim hissi bo'ldi. Me'morlar qurilish konstruksiyasida bazilika va xoch-gumbazli uslubni qo'shib yuborganlar. 532-537 yillarda bunyod etilgan Vizantiya me'morchiligining eng oliy yutug'i – Konstantinopoldagi Avliyo Sofiya sobori har ikkala me'moriy uslubning a'lo darajada uyg'unlashtirilishining misolidir. Bu ibodatxona tashqaridan juda katta bo'lib ko'rinmaydi, ammo ichida 40 ta derazali va diametri 30 metrdan ortiq, go'yo havoda suzib turgandek ko'ringan gumbazning hajmi va bevaizdek ko'ringan qiyofasi kishini hayratga soladi. Ibodatxona qurilishiga guvoh bo'lgan tarixchi Koripp o'zining "Yustinianga bag'ishlov" asarida Avliyo Sofiyani dunyoning mo'jizasi deb ataydi: Bu ibodatxona boshqa barcha ibodatxonalarni soyada qoldiradi va osmonning aniq ifodasidir. Rang-barang marmarlarning yarqirashi, mozaika va qimmatbaho ashyolarning oltin nurlari, ko'plab lampalarning porlashi, porloq gumbazning suzib yurishi – bularning barchasi sobor fazosining cheksizligi illyuziyasini yaratdi, uni koinotga o'xshatib, ramziy ma'noda Olam obraziga yaqinlashtirdi. Mashhur tarixchi Prokopi Kesariyalik u haqda shunday yozgan: «Ibodatxona ajoyib va ulkan bo'lib chiqdi; u shahar uzra qoziqqa bog'langan kemadek ko'tariladi. Ichkarida yorug'likning xursand qiluvchi o'yini hayratga soladi: yorug'lik ibodatxonada o'sayotgandek» [1]. Sharqda va slavyanlar orasida xristian dini targ'iboti uchun Konstantinopoldagi Avliyo Sofiya ibodatxonasi imperiya uchun barcha urushlardan ko'ra ko'proq xizmat qildi. Rus davlatining xristian dinini qabul qilishidan oldin Vladimir Svyatoslavichning bir necha rus elchilari Konstantinopolga kelganlarida, hashamatli cherkovni ko'rib, «o'zlarini osmonda ekanday his qilishgan»: «...osmondami yoki yerdami ekanimizni bilmaymiz; yerda bunday ko'rinish va go'zallik yo'q... Avliyo Sofiya o'z muhandislik yechimi va ichki bezagi bilan asrlar davomida Yevropa va musulmon me'morchiligiga kuchli ta'sir ko'rsatdi.

VII-VIII asrlarda Vizantiya va Vizantiyaning madaniy ta'sirida bo'lgan mamlakatlar ibodatxona me'morchiligida xoch-gumbazli kompozitsiya ustuvorlik qilgan. Binolarning bezagidagi o'zgarishlardan tashqari, arxitektura shakllari va binolarning o'zining kompozitsiyasi ham o'zgardi. Quruvchilar ko'pincha naqshli g'ishtlarni qo'llashga o'tdilar. Yangi me'moriy uslubning xususiyatlari bir qator mahalliy maktablarda ham namoyon bo'ldi. Masalan, Yunonistonda X-XII asrlarda

arxitektura shakllarining bir oz arxaik elementlari saqlanib qolishi kuzatilgan. Biroq, yangi uslubning yanada rivojlanishi va ta'sirining ortishi bilan bu yerda ham naqshli g'isht bezagi keng qo'llanila borgan.

Vizantiya cherkovini bezash tizimi imperiya chegaralaridan tashqaridagi cherkovlar binolari rasmlariga katta ta'sir ko'rsatdi. Masalan, Kiyevdagi muqaddas Sofiya ibodatxonasi, Palermodagi Palatina kapellasi, Venetsiyadagi muqaddas Mark sobori, Gruziyadagi Gelati monastırı ansambllari bunga misol bo'ladi. 988 yilda Kiyev Rusi xristianlikni qabul qilgach, Vizantiya ibodat me'morchiligi, ikonalar va yozuv an'analari bu hududlarga kirib borgan. Konstantinopol Rusga mitropolitlar, ruhoniylar va missionerlar, shuningdek, ikonalar va diniy kitoblar yubordi. Rus ibodatxonalari esa yunon namunasi qurib, Vizantiya cherkoviga xos toat-ibodat qoidalari qabul qilindi. Tarixchilarning qayd etishicha, aynan vizantiya xristianligi maktab, kitobiy madaniyat va cherkov san'atini olib keldi.

Qo'shni mamlakatlar rassomlari Vizantiya an'analarga amal qilishda davom etsalar-da, biroq, ushbu mintaqalarning ibodatxona rasmlarida milliy avliyolarning hayotidan olingan yangi syujetlar paydo bo'lib, tasviriy san'atda milliy xususiyatlar o'z ifodasini topganini ko'ramiz. VIII asr boshlarida Vizantiyada ikonalar qarshi kurash boshlanib, bu dunyoviy rassomlik va me'morchilikning yangi pog'onaga ko'tarilishiga olib keldi. Ikonalar qarshi kurashni qo'llagan imperatorlar davrida Vizantiyaga musulmon me'morchiligi ta'siri kirib keldi. Masalan, Konstantinopol saroylaridan biri Vrias – Bog'dod saroylari rejasi bo'yicha bunyod etilgan. Barcha saroylar favvorali, ekzotik gullar va daraxtlar bilan o'ralgan [2].

Vizantiya san'atida mozaika va ikona tasvirlari muhim o'rin tutgan. Undagi shishalar va oltin fondan foydalanish uslublari keyinchalik rus va bolgar ikona maktablarida amaliyotda keng qo'llanildi.

Yevropa xalqlari o'rtasida pravoslaviya e'tiqodini tarqatishda Vizantiyaning xizmati katta bo'ldi. Vizantiya imperiyasi o'rta asrlar davomida nafaqat qudratli siyosiy davlat, balki Sharqiy xristian sivilizatsiyasining markazi sifatida ham katta tarixiy rol o'ynadi. Uning jahon tamaddunidagi muhim o'rinlaridan biri Yevropa xalqlari o'rtasida pravoslav xristianlik e'tiqodini yoyish va mustahkamlash bilan bog'liqdir. Xususan, Vizantiyalik xristian missionerlari orqali IX asrda Bolgariya, 988 yilda Qadimgi Rus davlati, Serbiya, Gruziya va Armaniston xristianlikka o'tdi. Diniy aloqalardan o'z manfaatlari yo'lida foydalanish Vizantiya diplomatiyasining ajralmas qismi edi. Vizantiya xristianlikni o'z madaniy va siyosiy ta'sir doirasini kengaytirish, yangi ittifoqchilar topish vositasi sifatida faol targ'ib qilgan [3]. Missionerlik faoliyati qo'shni xalqlarni, xususan slavyanlarni xristian diniga o'tkazishga qaratilgan. Kirill va Mefodiyning faoliyati bunga yorqin misol bo'la oladi. Shuningdek, Vizantiya chegaralarini egallab olgan varvar xalqlari orasida xristianlikni targ'ib qilish yo'li bilan ularni Vizantiyaning ta'sir doirasiga kiritishga harakat qilindi. Xristianlikni Qora dengiz sohillaridan to Abissiniya tog'liklari va Sahroi Kabir vohalarigacha tarqatayotgan missionerlarning faoliyati o'rta asrlardagi Vizantiya diplomatiyasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri edi [4].

Vizantiya o'zining diniy, madaniy va ma'rifiy siyosati orqali Sharqiy Yevropa hamda Bolqon hududlarida yangi diniy-madaniy makon shakllanishiga katta hissa

qo'shdi. Avvalo, Vizantiya pravoslav cherkovi orqali xristianlikning sharqiy yo'nalishini keng yoydi. Konstantinopol patriarxligi diniy markaz sifatida faoliyat yuritib, turli xalqlar orasida missionerlik faoliyatini olib bordi. Vizantiya hukmdorlari va ruhoniylari yangi xalqlarni xristian diniga kiritishni siyosiy va madaniy ta'sir vositasi sifatida ham ko'rganlar. Natijada Bolqon yarim oroli, Sharqiy Yevropa va qisman Kavkaz hududlarida pravoslav e'tiqodi keng tarqaldi. Vizantiya ta'sirida xristianlik janubiy slavyan qabilalari orasida jadal tarqaldi [5].

IX asrda Vizantiya madaniy siyosati va xristian missionerligi doirasida yuz bergan eng muhim voqealardan biri slavyan alifbosining yaratilishi bo'ldi. Slavyan qabilalari og'zaki ijodga boy bo'lgan, ammo yozma an'anaga ega emas edilar. Diniy tashkilotlarni mustahkamlash uchun yozuv tizimi zarur edi. 863 yili Buyuk Moraviya hukmdori – Rostislav iltimosiga binoan xristianlikni targ'ib qilish uchun Vizantiyadan aka-uka monaxlar – Konstantin(Kirill) va Mefodiy yuboriladi. Kirill 855 yilda Solunda slavyanlar uchun alifbe tuzdi (u kirillitsa deb ataldi) [6]. Unga grek alifbesidagi harflar asos qilib olindi. Kirill va Mefodiy bir necha ming moravlar va chexlarni cho'qintirdilar, diniy kitoblar slavyan tiliga o'girilib, cherkov ibodati slavyan tilida olib boriladigan bo'ldi. Shunday qilib, pravoslav dini tasdiqlangan va Konstantinopol cherkovi bilan mustahkam bog'liq bo'lgan mamlakatlarda Vizantiyaning madaniy ta'siri kuchli sezilardi.

XULOSA

Ming yildan ortiq mavjud bo'lgan Vizantiya imperiyasi jahon sivilizatsiyasi tarixida Sharq va G'arb o'rtasidagi madaniy ko'prik sifatida alohida o'rin tutadi. Bu davlat antik dunyo merosini saqlab qolish, xristian madaniyatini shakllantirish va uni keng hududlarga yoyishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Vizantiya qadimgi yunon va Rim madaniyati an'analari va sharqiy xalqlar merosini o'zida uyg'unlashtirgan holda o'rta asrlar dunyosida madaniy, siyosiy va ma'naviy markaz vazifasini bajardi. Vizantiya madaniyati nafaqat o'z hududida, balki Yevropa, Yaqin Sharq va Sharqiy Yevropa xalqlari tamadduniga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Shuning bilan birga, u ilk Italian Uyg'onish madaniyatining shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1453 yilda Konstantinopol qulaganidan so'ng, ko'plab Vizantiya olimlari Italiyaga ko'chib o'tib, antik bilimlarning qayta tiklanishiga hissa qo'shganlar. Shu bois Vizantiya madaniyati nafaqat mintaqaviy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega. Vizantiya madaniyati, ilm-fani yutuqlari keyingi davrlarda, ayniqsa Renessans davrida G'arbiy Yevropa mamlakatlarida tarqaldi va bu Yevropa ilm-fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Shu ma'noda, Vizantiya madaniyati haqli ravishda Yevropa va butun insoniyatning umumiy rivojida alohida o'rin egallaydi.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. https://www.vostlit.info/Texts/rus/Prokop_3/text1.phtml
2. Попова О. С. Проблемы византийского искусства. Мозаики, фрески, иконы. М., 2006.
3. Иванов С. А. Византийское миссионерство: Можно ли сделать из “варвара” христианина? М., 2003. –С. 171.

4. Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики (Отв. ред. Г.Г. Литаврин). -СПб. 1999.
5. Попова О. С. Пути византийского искусства. М., Юрайт, 2013.
6. Попова О. С. Захарова А. В., Орецкая И. А. Византийская миниатюра второй половины X - начала XII в. М., Юнити, 2012.

Хайитов З. У.

к.ф.н., и.о. профессора кафедры «История Узбекистана»

Навоийский государственный университет

Zafarkhayitov90@mail.com

КУЛЬТУРА ВИЗАНТИИ И ЕЕ РОЛЬ В МИРОВОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается роль Византийской империи в культурных связях между Европой и Азией, а также её значение как цивилизационного центра, объединившего традиции Востока и Запада. Кроме того, анализируется влияние византийской культуры на культуры народов Европы и Передней Азии через такие сферы, как архитектура, искусство, религия и образование. В статье также рассматриваются проявления византийского культурного наследия в странах Балкан, Древней Руси, на Кавказе и в Италии, анализируется место византийской культуры в культурном развитии Средневековья и её влияние на последующие цивилизации.

Ключевые слова: материальное наследие, иконы, купольная композиция, крестово-купольный стиль, изобразительное искусство, мозаика, славянский алфавит, Ренессанс.

Khayitov Z. U.

PhD., professor at the department of «History of Uzbekistan»

Navoi State University

Zafarkhayitov90@mail.com

THE CULTURE OF BYZANTIUM AND ITS ROLE IN WORLD CIVILIZATION

ABSTRACT

This article examines the role of the Byzantine Empire in cultural relations between Europe and Asia and highlights its significance as a civilizational center that harmonized the traditions of the East and the West. It also considers the influence of Byzantine culture on the peoples of Europe and the Near East through architecture, art, religion, and education. The article analyzes the manifestation of Byzantine cultural heritage in the Balkans, Kievan Rus, the Caucasus, and Italy. In addition, it explores the place of Byzantine culture in the cultural development of the Middle Ages and its influence on the civilizations of later periods.

Key words: material heritage, icons, domed composition, cross-domed style, visual arts, mosaic, Slavic alphabet, Renaissance.